

DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

Finansministeren

Stortinget
Kontroll- og konstitusjonskomiteen

Deres ref

Vår ref
17/4633 -1

Dato
21.11.2017

Svar på spørsmål 1-6 fra kontroll- og konstitusjonskomiteen

Jeg viser til brev av 14. november 2017 fra kontroll- og konstitusjonskomiteen, vedlagt seks spørsmål til skriftlig besvarelse.

Spørsmål 1

Spørsmål:

«Komiteen viser til Dagsnytt 18 den 13. november 2017 og VG 13. november 2017, der Siv Jensen bekrefter at det har funnet sted telefonsamtaler med ekspedisjonssjef Amund Holmsen og Christine Meyer. Hva var formålet med disse samtalene, og hva ble formidlet til Meyer? Var stillingen til Erling Holmøy og/eller navngitte ansatte i SSB del av disse samtalene?»

Svar:

Komiteen viser til telefonsamtaler mellom ekspedisjonssjef Amund Holmsen og Christine Meyer med utgangspunkt i oppslag i VG 13. november 2017. I oppslaget siktes det til telefonsamtaler mellom Meyer og ekspedisjonssjef Amund Holmsen søndag 29. oktober.

Formålet med samtalene var å forberede møtet mellom Meyer og finansministeren dagen etter og formidle en dagsorden for møtet, herunder se om det var mulig å forberede forslag som kunne bidra til å løse den vanskelige situasjonen som var oppstått i forskningsavdelingen. Omorganiseringen ville innebære økte krav til

internasjonal publisering kombinert med færre folk til å drifte oppgavene. Etter departementets vurdering ville det gjøre det vanskelig å videreføre viktige leveranser til departementene, Stortinget, partene i arbeidslivet og andre som bruker SSBs analyser.

For to av de økonomiske modellene, DEMEC og MOSART, hadde SSB i tillegg besluttet at nøkkelpersonell skulle flyttes ut av avdelingen, mens ansvaret for modellene skulle ligge igjen i forskningsavdelingen. Det forelå ikke konkrete planer for å lære opp nye medarbeidere i disse modellene. Modellene er sentrale for Finansdepartementet og for Arbeids- og sosialdepartementet for å beregne henholdsvis langsiktige virkninger av finanspolitikken og fremtidige pensjonsutgifter.

Fra departementet ble det i samtalene formidlet at det var viktig at modellene og tilhørende nøkkelpersonell var samlet i samme avdeling. Det ble fra departementet reist spørsmål om nøkkelpersonell for de to nevnte modellene kunne bli værende i forskningsavdelingen. Det ble svart at det lot seg gjøre, men bare etter skriftlig instruksjon fra finansministeren. Det ble understreket fra departementet at instruksjon ikke var aktuelt. Departementet stilte videre spørsmål om innplasseringskriteriene kunne justeres til å inkludere modellerfaring, slik at nøkkelpersonellet og eventuelt flere kunne få bli. Det ble svart at det ikke var en god løsning. Departementet spurte om det da heller kunne være en løsning å la modellene følge med nøkkelpersonene over i en statistikkavdeling. Det var enighet om at Meyer kunne bringe med seg dette til møtet dagen etter. Det ble samtidig fra departementet vist til at det var usikkert om en slik løsning ville være funksjonsdyktig. I samtalen ble medarbeiderne Erling Holmøy, Nils Martin Stølen og Birger Strøm nevnt særskilt som nøkkelpersoner. Det ble også formidlet en dagsorden for møtet dagen etter.

Spørsmål 2

Spørsmål:

«Har departementet på noe tidspunkt vært kjent med, stilt seg bak og/eller gitt retningslinjer for omorganiseringsprosessen i SSB? Hvis ja; har det vært sendt signaler og gitt tilbakemeldinger underveis? Komiteen ber i så fall om å få oversendt all relevant dokumentasjon.»

Svar:

Krav til effektivisering, omstilling og utvikling av virksomheten fremkom allerede da stillingen som administrerende direktør i Statistisk sentralbyrå ble utlyst. I utlysningsteksten het det blant annet:

«Aktuelle kandidater til stillingen må ha relevant høyere utdanning og bred ledererfaring fra offentlig og/eller privat virksomhet og evne til å lede og utvikle en stor organisasjon. (...) Det vil bli lagt vekt på vilje og evne til å utvikle og omstille organisasjonen.»

Før utlysingen ba departementet om en vurdering fra SSBs styre. Behovet for omstilling og videreutvikling ble understreket i styrets brev til departementet 30. januar 2015 (vedlegg 1).

Styringsdialogen og departementets føringer på virksomheten skjer i budsjettproposisjonen, i tildelingsbrev, og på møter som fremgår av styringskalenderen og hvor referat oversendes Riksrevisjonen, jf. vedlegg til tildelingsbrevene for 2016 og 2017 (vedlegg 2 og 3). I tillegg settes det opp møter ved behov, og det kan være kontakt av mer uformell karakter.

Departementet har i styringsdokumentene lagt opp til at SSB kan omorganiseres og skal videreutvikles. I tildelingsbrevet for 2016 sendt den 18. desember 2015 (vedlegg 2) het det f.eks. under pkt. «5.1. Effektiv drift og organisasjonsutvikling» at SSB skal arbeide for å effektivisere virksomheten og bedre produktiviteten og at SSB må kontinuerlig vurdere tilpasninger i organisasjonen for å sikre mer effektiv oppgaveløsning.

Det ble fulgt opp i tildelingsbrevet for 2017 (vedlegg 3). Det ble blant annet pekt på at SSB må benytte de muligheter som foreligger til å rasjonalisere virksomheten. Departementet pekte videre på at SSB løpende skal vurdere personal- og kompetansesituasjonen i lys av dagens oppgaver, målsettinger og fremtidige utfordringer. Etaten skal kartlegge risiko for mangel på virksomhetskritisk kompetanse og iverksette tiltak hvis nødvendig.

SSB har gjennom de siste to årene gjort flere parallelle omorganiseringer og endringer i virksomheten. Departementet har vært orientert om omorganiseringen i SSBs ledergruppe og endringer i arbeidsfordelingen i statistikkavdelingene. Departementet har videre vært orientert om endringer i arbeidsoppgaver mellom arbeidsstedene i Kongsvinger og Oslo. Departementet har stilt konkrete spørsmål, men har ikke hatt vesentlige innvendinger til disse endringene. Departementet reiste imidlertid spørsmål på møtet 8. september 2017 om halvårsrapporten om risikoen knyttet til kompetanse og nøkkelpersonell i forbindelse med de store organisasjonsendringene er underrapportert.

Det er særlig omorganiseringen av forskningsavdelingen som har reist spørsmål om SSBs evne til å levere analyser og modeller til forvaltningen, til partene i arbeidslivet og til allmenheten for øvrig. Nedenfor går jeg derfor nærmere inn på denne omorganiseringen, og departementets spørsmål til denne.

Departementet satte 9. september 2016 ned et statistikklovutvalg som fikk i oppgave å vurdere statistikkloven og SSBs virksomhet med frist i desember 2017. Utvalget fikk også i oppgave å se på forskningsvirksomheten. I mandatet står det bl.a. at utvalget skal vurdere om det fortsatt skal være en lovpålagt oppgave for SSB å utnytte statistikken til analyse og forskning. Det ble bl.a. vist til at SSB er ett av få statistikkbyråer knyttet til Eurostat som har en egen forskningsavdeling. Det ble videre vist til at SSB har vært en hovedleverandør av tallfestede modeller til bruk i samfunnsplanleggingen, men samtidig at forskningsvirksomheten potensielt kan komme i konflikt med SSBs rolle

som troverdig og nøytral statistikkprodusent. Det ble også pekt på at forskningsinnsatsen i den statlige instituttsektoren og ved frittstående forskningsinstitutter er trappet betydelig opp i tiårene etter at gjeldende lov ble vedtatt.

SSBs ledelse og styreleder ble gjort kjent med at departementet vurderte om det ovennevnte utvalget for å gjennomgå statistikkloven skulle settes ned, samt utkast til mandat, i begynnelsen av mai 2016. I juli 2016 ble departementet informert om at Christine Meyer ville sette ned et eget, internt utvalg som skulle se på forskningsvirksomheten, det såkalte Bye-utvalget. SSB satte også ned et annet internt utvalg for å se på arbeidsdelingen mellom virksomheten i Oslo og Kongsvinger.

Begge utvalgene er omtalt i referatet fra halvårsrapportmøtet for 2016 den 12. september 2016 (vedlegg 4):

«FIN ba om en orientering om arbeidet i to arbeidsgrupper. En gruppe vurderer prioriteringer i Forskningsavdelingen. Siktemålet er å gi forskningsvirksomheten et strammere mandat og bl.a. tydeliggjøre samspeillet med statistikkproduksjonen. [...]

Den andre arbeidsgruppen ser på fordeling av arbeidsoppgaver mellom Oslo og Kongsvinger med sikte på mer spesialisering. Det vil kunne bidra til å styrke kompetansemiljøene og redusere kostnader i forbindelse med reising. Gjennomgangen inkluderer ikke endringer i bemanningen mellom de to avdelingene.»

Bye-rapporten om forskningsvirksomheten ble oversendt departementet 11. januar 2017. Det ble avholdt et møte med administrerende direktør og styreleder fredag 13. januar 2017 om SSBs nye strategiplan, hvor også Bye-rapporten ble tatt opp. I møtet minnet departementet om at statistikklovutvalget er blitt bedt om å vurdere forskningen i SSB og at SSB ikke bør vedta noe nå som utvalget senere vil kunne gå imot. Finansdepartementet trakk også frem viktigheten av bl.a. demografisk forskning, forskning på statistisk metode og SSBs modellarbeid, og at SSB tematisk må ramme inn forskningsvirksomheten bedre og tydeligere enn rapporten har gjort. Finansdepartementet mente det var viktig at SSB opprettholdt sitt modellarbeid.

Dette kom også frem i tildelingsbrevet for 2017 (13. januar 2017):

«Departementet vil særlig trekke fram:

g) Forskningsavdelingen i SSB bør konsentrere seg om økonomiske problemstillinger, herunder modellbaserte analyser av norsk økonomi. Enkeltstående prosjekter som ikke bygger opp under SSBs forskningsmessige kjerneoppgaver, bør prioriteres ned.»

Den 26. januar ble det avholdt et møte mellom Meyer og embetsverket i departementet om Bye-rapporten. Departementet tok bl.a. opp at SSB må sikre sitt samfunnsoppdrag. Det innebærer å ivareta rollen i TBU, offentlige utvalg, modellutvikling og -analyse overfor Stortinget, departementer mv. Departementet pekte på at det er en fare for at disse oppgavene over tid vil bli dårligere ivaretatt hvis de legges til statistikkavdelingene som Bye-rapporten foreslo, videre at formidling til et norsk publikum ikke ivaretas gjennom internasjonale publiseringer og at departementets behov for modelleveranser måtte ivaretas. Departementet tok også opp at SSB i større

grad bør konsentrere forskningen om økonomiske problemstillinger, herunder modellbaserte analyser av norsk økonomi.

I referatet fra årsrapportmøtet for 2016 (27. mars 2017, vedlegg 5) fremkommer:

«Departementet understreket igjen at virksomheten ikke bør foreta større endringer som foregriper statistikklovutvalgets arbeid og tilrådinger. Samtidig må SSB sikre at kvaliteten på og leveranser til Stortinget og departementene, herunder at leveranser i hht. modellkontraktene ikke svekkes som følge av evt. omorganiseringer.»

Den 24. april 2017 ble det avholdt et møte mellom Finansdepartementet og SSB ved administrerende direktør Meyer og styreleder Reymert om Meyers virksomhetsprinsippene for forskningsvirksomheten. Bakgrunnen for møtet var at styret skulle behandle disse prinsippene noen dager senere. Departementet pekte blant annet på viktigheten av leveranser til TBU og forskning på norske forhold. Departementet var også opptatt av at SSB må ha kompetanse og kapasitet til utvalgsarbeid mv. og SSBs samfunnsoppdrag ble understreket. Departementet tok også opp forholdet til statistikklovutvalget.

Det vises til protokoll fra styremøtet i SSB 26. april 2017 (vedlegg 6), der styret behandlet og vedtok prinsippene for forskningsvirksomheten.

Den 8. september 2017 ble det avholdt halvårsrapportmøte for 2017 mellom ledelsen i SSB og Finansdepartementet. Fra referatet fremgår bl.a. (vedlegg 7):

«FIN pekte på at risikorapporten som fulgte med halvårsrapporten gir inntrykk av at overordnet risiko er akseptabel. Samtidig kan den gi inntrykk av at risikoen er noe underrapportert. Særlig gjelder det risikoen knyttet til kompetanse og nøkkelpersonell i forbindelse med de store organisasjonsendringene som er i ferd med å gjennomføres.»

Videre står det:

«FIN stilte spørsmål ved om det var risiko for at SSB ikke ville kunne levere i tråd med modellkontraktene, og ga uttrykk for bekymring. FIN viste til at ledelsen i SSB var kalt inn til eget møte om dette og de planlagte endringene i forskningsavdelingen.»

Den 19. september ble det avholdt et eget møte om bl.a. forskningsvirksomheten som en oppfølging av de bekymringene det ble gitt uttrykk for i møtet om halvårsrapporten. Her deltok bl.a. Meyer og forskningsdirektøren fra SSB. I møtet reiste departementet spørsmål om stillingsplanen og innplasseringskriteriene i forskningsavdelingen legger for liten vekt på at forskerne skal ha erfaring med modeller og interesse for å drive med modellarbeid. Departementet uttrykte bekymring for at modellarbeid i liten grad vil bli vektlagt og premiert, samtidig som en i for stor grad innplasserer forskere i forskningsavdelingen som i liten grad vil være interessert i slikt arbeid. Finansdepartementet stilte spørsmål ved om en på lengre sikt bevarer riktig kompetanse i forskningsavdelingen for å ivareta oppgaver knyttet til drift av modeller, konjunktur-

overvåking og ulike utredninger. Finansdepartementet viste også til statistikklovutvalget og spurte om den pågående omorganiseringen foregriper retningslinjer som kan komme i en ny lov.

I perioden etter at innplasseringen av forskere i forskningsavdelingen var annonsert, uttrykte også Klima- og miljødepartementet bekymring for leveranser fra forskningsavdelingen. Arbeids- og sosialdepartementet tok opp saken i eget møte med Finansdepartementet. Også partene i arbeidslivet og fremstående økonomer uttrykte bekymring. Min forståelse var at tilliten til SSB som leverandør av analyser og modeller til forvaltningen og til allmenheten syntes alvorlig svekket.

I oktober tok Meyer de planlagte endringene over i en implementeringsfase. Da steg bekymringen. Det var reell grunn til å betvile om SSB kunne levere analyser og modellberegninger til brukerne. Meyer ble kalt inn til et møte med meg 30. oktober og til nye møter i begynnelsen av november. Forut for møtene var det telefonisk kontakt, se også spørsmål 1. Finansdepartementet hadde gitt uttrykk for flere bekymringer gjennom året, som redegjort for ovenfor, og tilsvarende bekymringer hadde da kommet til uttrykk i en bred samfunnsdebatt hvor det ble reist omfattende kritikk mot ledelsen i SSB. I møtet ble Meyer bedt om å redegjøre for situasjonen. Enkelte tiltak ble diskutert, men tiltakene ville etter mitt skjønn ikke gi tilstrekkelig trygghet for leveransene fra SSB og ville heller ikke gjenreise tilliten til SSB i lys av den krevende situasjonen som var oppstått.

Etter vårt andre møte 8. november var jeg fortsatt ikke trygg på at de forslagene til løsning som forelå, ville bedre situasjonen, eller at Meyer hadde tilstrekkelig tillit hos egne ansatte og blant øvrige samfunnsaktører. Dette ble også diskutert i møtet. Den 9. november ble Meyer meddelt at hun ikke lenger hadde min tillit.

Meyer sa opp sin stilling som administrerende direktør i Statistisk sentralbyrå søndag 12. november. Styret i SSB pekte på administrasjonsdirektør Bjørnar Gundersen som fungerende leder av virksomheten inntil videre. Torsdag 16. november ble Birger Vikøren midlertidig ansatt som ny administrerende direktør i SSB for seks måneder fra og med 23. november 2017.

Jeg satte også i verk andre tiltak for å bidra til å skape ro og gjenvinne tillit til arbeidet som byrået gjør (vedlegg 8):

- Jeg anmodet SSB om å sette omorganiseringen av forskningsavdelingen på hold inntil statistikklovutvalget har lagt frem sin innstilling og forslagene har vært på høring.
- Jeg ba styret i SSB om å gå igjennom og vurdere virksomhetsprinsippene og kriteriene for innplassering i forskningsavdelingen med sikte på å se om disse sikrer tilstrekkelig med ressurser til samfunnsoppdraget.
- Jeg ga et tilleggsoppdrag til statistikklovutvalget. Dersom utvalget kommer til at SSB fortsatt skal ha en betydelig analyse- og forskningsvirksomhet, ber jeg utvalget om å drøfte hvordan denne kan innrettes for å støtte opp om

statistikkproduksjonen og leveranser av modeller, konjunkturanalyser, fremskrivninger og utredninger av høy kvalitet.

Spørsmål 3

Spørsmål:

«I intervju med Aftenposten 10. november 2017 opplyste direktør Meyer at «hun hadde fått munnkurv av Jensen om egne forslag for å roe ned konflikten». Har departementet forsøkt å påvirke direktør Meyers muligheter til å uttale seg om omorganiseringen de siste ukene?»

Svar:

I møtet mandag 30. oktober ble det avtalt å jobbe videre med forslag til løsninger frem mot et neste møte, som senere ble berammet til onsdag 8. november. Ledelsen i SSB annonserte at omstillingsprosessen ble stilt i bero frem til vårt neste møte.

I vårt første møte ble det ikke lagt frem tilstrekkelig omfattende løsninger til at jeg kunne være trygget om at tilliten til SSB og til fremtidige leveranser ville ivaretas. Vi ble samtidig enige om å ikke diskutere saken offentlig før vi hadde drøftet mulige løsninger på neste møte.

Saksforholdet var krevende, og det var nødvendig å bruke tid til å få oversikt over saken og mulige løsninger. Meyer presenterte et nytt forslag på epost dagen etter, 31. oktober, og varslet at hun likevel ønsket å kommunisere utad om omorganiseringsprosessen før vårt neste møte. Det nye tiltaket var ett isolert forslag uten en plan for gjennomføring, og kun en delløsning som innebar en lang utsettelse av omorganiseringsprosessen i forskningsavdelingen. Jeg mente det var viktig å se på helheten. Det var min vurdering at på dette tidspunktet i en allerede krevende situasjon ville det medføre flere spørsmål enn svar om forslag som ikke var helhetlige, ble lagt frem.

I perioden frem til neste møte, hvor det var en pågående prosess der SSB jobbet med en rekke tiltak, og hvor SSB også endret forslag underveis, ga departementet Meyer råd om at hun ved henvendelser burde vise til det neste møtet med finansministeren 8. november.

Spørsmål 4

Spørsmål:

«På hvilket tidspunkt ble denne saken drøftet i regjeringsskollegiet og/eller med Statsministerens kontor?»

Svar:

Spørsmålet om organiseringen i Statistisk sentralbyrå ble tatt opp fra partenes side i møtet i Kontaktutvalget, som ledes av statsministeren, 13. februar 2017. De var bekymret for om planene for omorganiseringen ville gå ut over statistikkproduksjonen og leveringen på de viktigste store modellene som SSB har ansvar for å følge opp. For øvrig er det ikke vanlig å kommentere den politiske behandlingen av saker internt i regjeringen.

Spørsmål 5

Spørsmål:

«Finansministerens uttrykte mistillit til SSBs direktør ble etterfulgt av direktørens avgang etter få dager. Er det finansministerens oppfatning at en SSB-direktør er avhengig av finansministerens tillit for å kunne være i sin stilling?»

Svar:

Christine Meyer ble kalt inn til et møte med meg 30. oktober og til nye møter i begynnelsen av november. Finansdepartementet hadde gitt uttrykk for flere bekymringer gjennom året, jf. svar på spørsmål 2, og tilsvarende bekymringer hadde da kommet til uttrykk i en bred samfunnsdebatt hvor det ble reist omfattende kritikk mot ledelsen i SSB. Meyer ble bedt om å redegjøre for situasjonen og se på tiltak som dels kunne gi trygghet for leveransene fra SSB og dels kunne bidra til å gjenreise tilliten til SSB i lys av den krevende situasjonen som var oppstått.

Det ble min vurdering etter disse møtene at Christine Meyer ikke ville kunne lede SSB videre på en måte som ga tilstrekkelig trygghet for leveranser fra SSB, være samlende for organisasjonen og gjenopprette tilliten til SSB i allmenheten.

Ved ulike anledninger gjennom 2017 har viktige samfunnsaktører uttrykt bekymring om leveranser fra forskningsavdelingen. Min forståelse var at tilliten til SSB som leverandør av analyser og modeller til forvaltningen og til allmenheten syntes generelt å være alvorlig svekket.

I en slik situasjon er det mitt syn at en etatsleder må tenke nøye gjennom forholdene og egen stilling. Jeg mener det var riktig av Meyer å si opp sin stilling og at vi kom til enighet om en avtale om etterlønn og annen økonomisk kompensasjon.

Spørsmål 6

Spørsmål:

«I oppslag i Klassekampen tirsdag 14. november 2017 uttaler professor Geir Woxholth ved det juridiske fakultet i Oslo at selv om SSB benevnes som uavhengig er det «ikke til

hinder for instruks. Det er helt klart at departementet kan gi enhver form for administrativ instruks om organiseringen av SSB, generell eller konkret». Hva er departementets vurdering av hvilken instruksjonsadgang som foreligger?»

Svar:

Dagens statistikklov slår fast at Statistisk sentralbyrå er en faglig uavhengig institusjon, administrativt underlagt Finansdepartementet. Loven gir ikke noen presis beskrivelse av hvilke begrensninger som ligger på departementets adgang til å bestemme i ulike saker, men av forarbeidene fremgår at departementet ikke kan instruere byrået om «forskning og statistikkfaglige spørsmål». På områder som ikke omfattes av den faglige uavhengigheten, gjelder ikke særskilte begrensninger på departementets adgang til å ta beslutninger som gjelder SSBs virksomhet.

Finansdepartementets føringer på virksomheten i SSB gis vanligvis på et overordnet nivå. I Finansdepartementets fagproposisjoner for 2017 og 2018 og i tildelingsbrevet til SSB for 2017 pekes det blant annet på etatens samfunnsoppdrag, sentrale utfordringer og på oppgaver som bør gis særlig prioritet. Departementet forventer at dette blir fulgt opp. Årsrapportmøter og halvårsrapportmøter er også del av den ordinære styringsdialogen, med referater som – i likhet med tildelingsbrevet – sendes i kopi til Riksrevisjonen.

Administrerende direktør har ansvar for den daglige driften og å videreutvikle virksomheten i tråd med de føringer som følger av styringsdialogen innenfor gjeldende lover og retningslinjer. Styret i Statistisk sentralbyrå fører tilsyn med virksomheten og fungerer i denne sammenhengen i praksis som et rådgivende organ for administrerende direktør.

Med hilsen

Siv Jensen

Vedlegg:

1. Brev fra SSBs styre til Finansdepartementet, 30. januar 2015.
2. Statsbudsjettet 2016 - tildelingsbrev for Statistisk sentralbyrå, 18. desember 2015.
3. Statsbudsjettet 2017 - tildelingsbrev for Statistisk sentralbyrå, 13. januar 2017.
4. Referat fra møte om SSBs halvårsrapport for 2016, 12. september 2016.
5. Referat fra møte om SSBs årsrapport for 2017, 27. mars 2017.
6. Protokoll fra styremøtet i SSB, 26. april 2017.
7. Referat fra møte om SSBs halvårsrapport for 2017, 8. september 2017.
8. Brev fra Finansdepartementet til SSB, 10. november 2017.

